

ÖĞRETMEN REHBER KİTAPÇIĞI

Kahve Molası: Kütahya Çini ve
Seramiklerinde Kahvenin Serüveni

PERA MÜZESİ

Değerli Öğretmenler,

Suna ve İnan Kıraç Vakfı Pera Müzesi, koleksiyon sergilerini öğrencileriyle birlikte serbest olarak gezmek isteyen öğretmenlere yönelik Öğretmen Rehber Kitapçıkları hazırladı.

Kitapçıklarda Oryantalist Resim Koleksiyonu - Kesişen Dünyalar: Elçiler ve Ressamlar, Kütahya Çini ve Seramikleri Koleksiyonu - Kahve Molası, Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri Koleksiyonu sergilerinden seçilmiş eserlerin açıklamaları, müfredata ve hedeflenen kazanımlara uygun etkinlik önerileri, öğrencilere yönelik sorular yer alıyor. Bu kitapçıklar sayesinde öğretmenler, öğrenci gruplarıyla müzeye gelmeden önce hazırlık yapabiliyor, eserlerin incelenmesine ilişkin bilgi edinebiliyor. Sunulan bilgiler doğrultusunda öğrenciler; eleştirel ve yaratıcı düşünme, sorgulama, kendilerini doğru biçimde ifade edebilme becerilerini geliştiriyor. Müze gezisi sonrasında ise, dileyen öğretmenler okula döndüklerinde öğrencileriyle müzede gezdikleri sergiler hakkında çeşitli etkinlikler yapabiliyor.

Serbest Gezi Gün ve Saatleri:

Salı, 10:00-16:00 arasında her saat başı

Çarşamba, 10:00-16:00 arasında her saat başı

Perşembe, 10:00-16:00 arasında her saat başı

Cuma, 10:00-16:00 arasında her saat başı

Gruplar en fazla 45 öğrenci ile müzeye öğretmenleri eşliğinde ziyaret edebilir.

Rezervasyon için, ziyaret tarihi, öğrenci sayısı, öğretmen sayısı, ziyaret saati, yaş grubu ve öğretmen iletişim bilgileri gereklidir.

İşbu Öğretmen Rehber Kitapçığı ("*Kitapçık*"), burada yer verilen her türlü bilgi ve belge Suna ve İnan Kıraç Vakfı'na aittir, yalnızca Suna ve İnan Kıraç Vakfı tarafından ve Suna ve İnan Kıraç Vakfı'nın ön izni ile kullanılabilir. Kitapçığın ve/veya içeriğinin ön izin alınmaksızın izinsiz kullanımının tespiti durumunda Suna ve İnan Kıraç Vakfı her türlü yasal haklarını kullanmayı saklı tutar. Kitapçığın 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca tüm yasal hakları saklı olup, Kitapçık herhangi bir şekilde izinsiz kopyalanamaz, üzerinde değişiklik yapılamaz, iletilemez ve/veya yayınlanamaz. Başka kurum ya da kuruluşlarca dökümanlarında yayınlanamaz.

Pera Öğrenme Hakkında

Pera Müzesi Öğrenme Programları'nda uygulamalı çalışmalarla pekiştirilen atölyeler, müzeyi sosyal hayatın bir parçası kılmayı amaçlıyor. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan programlar, koleksiyon sergilerinin yanı sıra, süreli sergilere yönelik de hazırlanan atölyeler ile Pera Çocuk (4-6, 7-12), Pera Genç (13-17), Pera+ (18+, 60+), Öğretmenler, Okul Grupları (anaokulu, ilkokul, ortaokul, lise) ve Pera Engelsiz (Zihinsel Engelli) kategorileri altında birbirinden renkli ve yaratıcı etkinlikleri yıl boyunca sürdürüyor.

Sanatın farklı akımlarına gönderme yapan atölyelerde tecrübe beklenmeksizin katılımcılar; müzeciliğe dair farklı süreçleri de inceleme imkânı buluyor. Aynı zamanda katılımcılar görerek, dokunarak, koklayarak, interaktif bir şekilde deneyimleyerek keşfediyor. Çocukların ve gençlerin merakla bekledikleri Sanal Gerçeklik, Maker, 3 Boyutlu Tasarım, Minecraft, IoT gibi atölyeler gerçekleştiriliyor. Yaratıcı drama yöntemlerini kullanarak rol yapma, doğaçlama ve oyunla, müzeyi yaşayan bir mekân olarak deneyimlemelerini sağlayan, müze bilinçlerini ve estetik becerilerini geliştiren çalışmalar yapılıyor.

Pera Öğrenme senelik programı kapsamında, özel günlere yönelik de atölyeler gerçekleştiriyor. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda çocuklara yaratıcı drama, beden perküsyonu, masal anlatımı, Çocuk Oda Orkestrası ve Çoksesli Çocuk Korosu etkinlikleri düzenleniyor. 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı'nda gençlere; Hip-Hop dans atölyesi, maske atölyesi gibi ilgi çekici ücretsiz atölyeler yapılıyor. Bunlara ek olarak, Yarıyıl Tatili Atölyeleri, Anneler Günü, Babalar Günü, Yaz Tatili Atölyeleri ve Yılbaşına Özel Atölyeler gibi farklı atölyelere de yer veriliyor.

18 yaş ve üzerindeki herkesin katılabildiği Pera+ atölyelerinde katılımcılar, farklı konularda uzmanlaşmış eğitimler eşliğinde Pera Müzesi'nin koleksiyon ve süreli sergilerini geziyor ve müzeyi felsefe, müzik, edebiyat, fotoğrafçılık gibi farklı disiplinler ile birlikte deneyimliyor. Pera Öğrenme koleksiyon sergileri kapsamında farklı branşlardaki öğretmenlere yönelik sergi turu ve disiplinler arası atölyeler düzenliyor. Atölyelerde öğretmenlere müzeyi öğrencileriyle nasıl daha etkili ve interaktif şekilde gezebileceklerine dair bilgiler de veriliyor. Son olarak, Pera Müzesi'nin süreli sergilerinden ilhamla hazırlanan yaz atölyelerine katılan çocukların yaratıcı dünyasını yaz sergileriyle bir araya getiriyor. Yaz atölye programında çocukların yarattıkları objelerden oluşan sergi hem atölye alanında hem de dijital platformda izleyiciyle buluşuyor.

Pera Öğrenme Programları kapsamındaki bu çok çeşitli atölyelerde herkesi kendini sanat ve tasarımla ifade etmeye, Pera Müzesi'ne bekliyoruz.

Suna ve İnan Kır a Vakfı Kütahya ini ve Seramikleri Koleksiyonu

1. Kat Sergi Salonu

Osmanlı döneminde İznik'ten sonra en önemli seramik üretim merkezi olan Kütahya, çevresindeki zengin kil yatakları nedeniyle Frig, Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerinde de yoğun biçimde seramik üretimine sahne olmuş ve bu sanatı geleneksel yöntemleriyle günümüze dek yaŐatmıŐtır. Kütahya'daki seramik ve ini üretimi, 16. yüzyılda ini üretiminin en parlak döneminin yaŐandığı İznik ile paralellik gösterir. Saray sanatı olarak nitelendirilen İznik'teki ini atölyelerinin üretkenliği, 17. yüzyılda koŐulların bozulması ve sarayın desteğini çekmesiyle azalmıŐtır. Çanakale de 18. yüzyıldan itibaren ini ve seramik üretimi açısından önemli bir merkez olmuştur.

Kütahya'nın en erken tarihli inileri 1377 tarihli KurŐunlu Camii minare Őerefesindeki tek renk sırlı tuğlar ve günümüzde Kütahya ini Müzesi olarak kullanılan Germiyanolu II. Yakup Bey İmaret'i'nin 1428 tarihli türbesinde, sanduka ve zemin döŐemesinde kullanılan inilerdir. Kütahya iniciliği, bu tarihlerden günümüze dek, deėiŐik yoğunluk ve biçimlerde sürmüŐ, 17. ve 18. yüzyıllarda, İznik'in bu alandaki önemini yitirmesiyle beraber de en yetkin örneklerini vermiŐtir. 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra bir gerileme dönemine girmiŐ, ancak üretim hiçbir zaman tamamen sona ermemiŐ, 19. yüzyıl sonlarında yeniden gözlenen canlanma ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında sağlanan devlet desteğiyle bu zengin geleneğin günümüze aktarılması mümkün olmuştur.

Bir "saray sanatı" olarak nitelendirilebilecek İznik iniciliğiyle, bir "halk sanatı" sayılan Çanakale iniciliği arasında bir çizgide, bir "kent sanatı" olarak geliŐen Kütahya iniciliği, gerek mimari dekorasyon malzemesi, gerekse gündelik kullanım eŐyası üretiminde çok zengin bir ürün yelpazesine ulaŐmıŐ ve yaygınlığıyla olduğu kadar sürekliliğiyle de Osmanlı sanatı mozaiğini oluşturan en önemli parçalardan biri haline gelmiş, geçmiŐ ve bugün arasında kültürel bağ kuran bir sanat olmuştur.

Suna ve İnan Kır a Vakfı Kütahya ini ve Seramikleri Koleksiyonu, 1980'li yıllarda Suna Kır a'ın arzusu üzerine toplanmaya başlanmış ve yıllar içinde geniŐleyip zenginleŐerek günümüze ulaşmıştır. Bugün bünyesinde çeşitli dönem ve türlerden 1000 civarında parçayı barındıran koleksiyon, Osmanlı kültürünün nispeten gölgede kalmış yaratıcılık alanını önemli örnekleriyle kat etmekte ve özellikle 18. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar uzanan bir zaman dilimi içinde Kütahya ini ve seramik sanatı gelişim çizgisinin, ayrıntılı bir biçimde izlenmesine olanak vermektedir. Koleksiyonumuzdan bir seçkiyle hazırlanan "Kahve Molası" sergisi, kahve etrafında Şekillenen çeşitli rutinleri, ritüelleri, iliŐkileri ve kamusal alan, toplumsal rol, ekonomi gibi modernizmle baėdaŐtırılan kavramları, kahve kültürü ve bu kültürün geliŐmesine katkıda bulunan Kütahya seramik üretimi ekseninde inceliyor.

Kahve Molası: Kütahya Çini ve Seramiklerinde Kahvenin Serüveni

"Sihirli Meyve" olarak Etiyopya'da keşfedilen ve 15. yüzyılda Yemen'den Osmanlı topraklarına ulaşan kahve, kısa zamanda yaygınlaşmış, itibarlı bir içecek olarak sarayda ve zengin evlerinde yerini almış, etrafında ritüeller şekillenmeye başlamış ve sosyal hayatın gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır.

On sekizinci yüzyıldan 20. yüzyıla uzanan bir zaman dilimi içinde Osmanlı sanat mozağının önemli bir bölümünü oluşturan Kütahya çini ve seramikleri, Suna ve İnan Kıracı Vakfı'nın da üç büyük koleksiyonundan birini oluşturur. Görece gölgede kalmış bu sanatın gelişim çizgisinin en önemli örneklerini barındıran Koleksiyon, tematik bir seçkiyle, 16. yüzyıldan günümüze, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e içecek kültürünün merkezinde yer alan kahveyle buluşuyor.

Keşfedilmesinden bu yana kültürel önemini koruyan kahve, Kütahyalı ustaların üretimleriyle günlük hayatımızda serüvenini sürdürmüş, fincandan güğüme, ibrikten nargileye uzanan ve bu rutinlerin etrafında şekillenen eserler, hem kahvenin hem de vazgeçilmez ritüellerinin estetik bir eşlikçisi olmuştur.

Kahvehaneden Sesler İstanbul'da Bir Kahvehane

Jean Baptiste Vanmour, 1725?
Tuval üzerine yağlıboya, 90 x 121 cm

Sergi alanında yer alan İstanbul'da Bir Kahvehane başlıklı minyatürün animasyonu konuya giriş için oldukça yararlı ve eğlenceli bir anlatım sunuyor. Videoda gördüğünüz hikâyeler hakkında öğrencilerle sohbet edebilir bunun için aşağıdaki sorulardan faydalanabilirsiniz.

Sorular

1. İnsanlar boş vakitlerini nasıl geçiriyor?
  2. Kahve içerken neler yapılabilir?
  3. Videoda ne tür müzik kullanılmış olabilir?
  5. Kahvenin nasıl bir kokusu var biliyor musunuz?
Tatlı, acı, ekşi vb.
  6. Kahveyle birlikte hangi tatlı yeniyor?
  7. Kahvenin yanında başka ne içilir?
- Yanıtları kendi aranızda yorumlayınız.

Eserler Hakkında

Fincanlar 18. yüzyıl

Ünlü seyyah Evliya Çelebi Seyahatnamesinde 1671 – 1672 yılında Kütahya'yı ziyaret ettiğini, çinici kefereler mahallesinde 34 atölye olduğunu, İznik'te ise sadece 9 çini imalathanesi bulunduğunu belirtir. Kütahya çinilerinin güzelliğinden bahseder. 18. yüzyıla ait bazı belgeler ise Kütahya seramiklerinin yaygınlığına dair fikir verebilir. 1715 tarihli tüccar gezgin Paul Lucas'ın İstanbul'dan Fransa'ya

gönderdiği Kütahya seramikleri belgesinde "tabaklarıyla birlikte bir düzine kahve fincanı, bir fincan, iki gülabdan"dan söz edilir. Bir diğeri de 1753'te Fransa'nın Kırım Elçisi Claude Charles de Peyssonnel'in her yıl Kırım'da alınıp satılan Kütahya seramiklerinden söz ettiği belgedir.

Sorular

- 1.Fincanın yapımında kullanılan malzeme nedir?
- 2.Fincanların günümüzdeki fincanlardan farkı nedir?
- 3.Seramik nedir?
- 4.Çini nedir?
- 5.Hangi motifleri görüyorsunuz?
- 6.Hangi renkler ağırlıklı olarak kullanılmış?
- 7.Kütahya nerede, hiç gittiniz mi?
- 8.Kütahya Çini ve Seramikleri'nin özellikleri nedir?
- 9.Hangi zamanda yapılmış çini ve seramikleri göreceğiz?

Cevaplar

- 1.Kil / çamur.
- 2.Kulpsuz oluşu.
- 3.Kilin fırınlanmış, sertleşmiş halidir.
- 4.Toprağın pişirildikten sonra şekil verilip kap-kacak, tabak, vazo, sürahi vb. eşyalar üretilmesine dayalı bir el sanatıdır. Aynı zamanda fayans, porselen tabak, seramik gibi eşyaların süslenmesinde kullanılan bir yüzü sırlı, renkli dekor ve motiflerle işlenmiş kaplama malzemesine, bu malzemeyle işlenmiş eşyalardır.
- 5.Çiçek vb.
- 6.Siyah, mavi, sarı, yeşil, kırmızı.
- 7.Ege bölgesinde.
- 8.Kütahya'da zengin kil yatakları varmış. O zamanlar halkın günlük ihtiyaçlarına göre üretim yapılmış. En önemli seramik üretim merkezidir.
- 9.On yedinci, 18. ve 19. yüzyıl.

Gülabdan 18. yüzyılın ilk yarısı

Gül suyu serpmek için kullanılan, dibi geniş, ağzı dar, cam veya metal kap, gül suyu kabı Çini, gümüş, altın ve başka madenlerden yapılırdı. Bilezikle gövdeye bağlanan ince uzun boyunlu, armudi gövdeli, halka dipli. Boynun kesik olan üst yarısı ve top biçimindeki akıtacak kısmı gümüştür. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı, şeffaf sırlıdır. Sır altında bezemeler sarı, yeşil, kobalt mavisi ve toprak kırmızısı renklerde olup konturları siyahtır. Gövde sıvama olarak stilize lale ve karanfile benzeyen çiçekli dallarla, boyun ise dikey çizgilerden oluşan kuşakla bezelidir.

Sorular

1. Bu obje hangi meyveye benziyor?
2. Bu objenin adı nedir?
3. Bu objenin ne işe yaradığını tahmin edin.
4. Gülabdanın kahveyle olan bağı ne olabilir?

Cevaplar

1. Armut (armudi formda)
2. Gülabdan.
3. Eskiden kolonya olmadığı için gelen misafirlere elleri güzel koksun ve yumuşak olsun diye gül suyu ikram ederlermiş. Gül suyunu da gülabdana doldururlarmış.
4. Misafirlere kahve ikramından önce "hoşgeldin" sunumudur.

Fincan Zarfı 19. yüzyıl

Kulpsuz kahve fincanlarının el yakmaması için tasarlanmış fincan zarfıdır. Kütahya'da fincan üretimi 17. yüzyılda hız kazanır, 18. yüzyılda ise şehirdeki atölyelerin tekeline geçer. Bu dönemde genellikle bitkisel bezemeli veya soyut figürlerle desenlendirilmiş fincanlara tabak ve zarf da eklenir. İlk başlarda seramikten yapılan ve fincana yapışık şekilde duran fincan zarfları Osmanlı kültürüne aittir; tabak kullanımının ise büyük olasılıkla Batı merkezli olduğu düşünülmektedir.

Cevaplar

1. Gümüş veya altın.
2. Zarf.
3. İnsanlar elleri sıcaktan yanmasın diye kulpsuz fincanları tutabilmek için kullanıyorlardı.

Sorular

1. Fincan zarfının malzemesi ne olabilir?
2. Bu objenin ismi ne olabilir?
3. Ne için kullanılıyor?

Kahve Kültüründe Yer Alan Diğer Nesnelere

Sır: Çininin dış yüzünü kaplayarak altındaki desene boyaları koruyan şeffaf veya renkli camsı tabaka.

İbrik: El yıkamak için azar azar su dökmeye mahsus uzunca bir emziği ve sapı olan karınlı ve ince boyunlu su kabı.

Daldırma: Tek kulplu ve fıçı gövdeli maşrapa ya da bardaklardır. Özellikle 18. yüzyıl başlarındaki Kütahya üretimleri için bu isim kullanılmıştır. Muhtemelen su, ayran ya da şerbet gibi içecekler için tercih edilmiş ve büyük kaplardan daldırma yöntemiyle sıvılar aktarılmıştır.

Lokumluk: İçine lokum konulan kap, çanak.

Sütlük: Süt koymaya yarayan kap.

Tombak Sitil ve Kahve Güğümü: İçine su, yoğurt vb. konulan kovaya benzer ama kovadan küçük, kulplu kap, küçük bakraç. Güğüm ise genellikle su taşımaya ve ısıtmaya yarayan, şekil olarak testiye benzer, ekseriya bakır ve alüminyumdan yapılan boyun kısmı ince ve uzunca kulplu bir kap. Ağzları genellikle geniş ve kapaklıdır.

Kazanımlar: G.1.2.1., G.1.2.2., G.1.3.2., G.1.3.3., G.2.2.2., G.2.2.3., G.2.2.4., G.2.3.1., G.2.3.2., G.3.2.3., G.3.3.4., SB.5.2.3., SB.5.2.4., SB.5.2.5., SB.7.2.5., SB.6.3.

Kahve kültürü ve bu kültürün gelişimi nasıl olmuştur?

“Sihirli Meyve” olarak Etiyopya’da keşfedilen kahve, önceleri çekirdeği çiğnenerek tüketilmiş, kısa zamanda bu çekirdekler kavrulup bugünkü tüketim biçimine geçilmiş, Doğu’da özellikle de Yemen’de yaygın olarak tüketilmeye başlanan kahve rağbet gören bir içecek haline gelmiştir. Mısır ve Yemen 1517 yılında Osmanlı yönetimine geçince, kahve de Osmanlı Devleti sınırları içinde üretilip tüketilen bir içecek haline gelmiş ve çok geçmeden de İstanbul’a ulaşmıştır. Kısa zamanda, itibarlı bir içecek olarak sarayda ve zengin evlerinde yerini alan, etrafında ritüeller şekillenmeye başlayan, herkes tarafından tüketilen popüler bir içecek olan kahve, sosyal hayatın gelişmesinde de önemli bir rol oynamıştır.

Osmanlı’da geleneksel mekân algısını ve sosyal rolleri yeniden belirleyen mekânlar olan kahvehanelerin ilk örnekleri 16. yüzyıl başlarında Mekke, Kahire ve Şam’da ortaya çıkmış, yüzyılın ortalarında ise İstanbul’a gelmiştir. Peçevi tarihinde, 1554 yılında Halep’ten gelen Hakem ve Şam’dan gelen Şems adlı iki kişinin Tahtakale’de dükkân açıp kahve satmaya başladığından söz edilir. Kısa zamanda kahve satılan ve tüketilen yerler olarak yaygınlaşan kahvehaneler, farklı kültür seviyelerinden insanları bir araya getiren önemli sosyalleşme mekânları haline gelmiştir. Şehrin her yerinde yaygın olan kahvehaneler, 16. yüzyılda ev, çarşı ve cami üçgeni şekillenen gündelik hayatın değişiminde önemli rol oynamış, bu mekânlara ciddi bir alternatif olmuş, her ne kadar sadece erkek sosyalliğini barındırsa da Osmanlı kamusal yaşamının önemli bir bölümünü oluşturmuşlardır.

Kazanımlar: SB.5.2.3., SB.5.2.4., SB.5.2.5., SB.7.2.5., SB.6.3.

Kahve etrafında şekillenen çeşitli rutinler, ritüeller nelerdir?

Osmanlı saray ve konak haremelerinde kahve ikramı törenle yapılırdı. Önce gümüş tatlı takımı ile tatlı (reçel) sunulur, ardından üç genç kız kahve ikramına başlardı. Kahve güğümü, tombak, gümüş veya pirinçten yapılmış, ortasından kor ateş bulunan ve kenarlarına takılı üç zincirden tutularak taşınan sitile oturtulurdu. Sital örtüsü ise, yuvarlak, atlas veya kadifeden, sırma, sim, pul, hatta inci ve elmas işlemeli olur, sital takımı ve örtüsünün zenginliği ailenin varlık derecesini yansıtır.

İçinde kahve fincanı ve zarflar bulunan tepsiyi taşıyan kız, sital örtüsünü kenardan iki eli ile önlük gibi önünde tutar, ikinci kız sital takımını taşırdı. Üçüncü kız tepside porselen fincanı alır, sitaldeki güğümden kahveyi doldurur, fincanı altın, tombak, gümüş veya porselen zarfa yerleştirir, zarfın ayağından iki parmağı ile tutarak tek tek misafirlere ikram ederdi. Tiryakiler kahve ile birlikte nargile veya uzun çubuklarda tütün içerlerdi.

Kahve küçük bir bardak su ile beraber ikram edilir, tatlı ikramının üzerine su içilir ve en son kahveye geçilirdi. Türk kahvesine has bu servis tadım deneyimini zenginleştiren bir ritüeldi. Sarayda itibarlı bir protokol içeceği olarak sunulan kahve, kahveci başı ve maiyetindekiler tarafından sunulurdu. On yedinci yüzyıldan itibaren yabancı seyyahların anılarında ve gravürlerde kahvehane tasvirleri ve kahve ikramı ritüellerine sıkça rastlanır.

Kazanımlar: SB.5.2.3., SB.5.2.4., SB.5.2.5., SB.7.2.5., SB.7.5.1., SB.7.5.2., SB.6.3.

Kahve ritüeli ile ilgili malzemeler nasıl ortaya çıkmıştır?

Kahve tüketimi yaygınlaştıkça, kahve ritüeli ile ilgili malzemelerin, özellikle de fincanların, -Çin porselenlerinden de esinlenerek- üretimi artar. 16. yüzyılda az da olsa İznik'te fincan üretiminin olduğu bilinse de Kütahya'da 17. yüzyıldan önce fincan üretimine dair bir bulguya rastlanmıyor. Kütahya çiniciliği ve fincan üretimi 17. yüzyılda hız kazanır ve ön plana çıkar, bu yazılı belgelerde de açıkça görülür. 1607-1608 tarihli Kütahya kadısına yazılı fermanla Kütahya'daki fincancıların İznik'teki kaşicibaşıya borayı (sodayı) eskiden olduğu gibi narh fiyatı üzerinden de göndermeleri emredilmiştir. Bu belge hammadde konusunda İznik ile Kütahya konusunda anlaşmazlık olduğunu göstermektedir. 1600 tarihli narh defterinde ise İznik seramiklerinin kalitesinin düşmesine bağlı olarak Kütahya seramiklerinin İstanbul pazarına girdiği ve İznik ürünlerinden daha pahalıya satılmaya başlandığı görülür.

Kazanımlar: SB.5.2.3., SB.5.2.4., SB.5.2.5., SB.7.2.5.

Kahvehanelerin yasaklanması

II. Selim ve III. Murad'ın uygulamalarında siyasi iktidarın doğrudan müdahalesi görülür. Bu yasaklamalarda Sultan "min-ba'd kahvehane itdürmeyüp" emrini verip bütün kahvehaneleri kapattırıştır. Bir diğer kahvehane yasağı ise IV. Murad döneminde gerçekleşmiş, kahve ve tütün yasaklanmış ve kahvehaneler yeniden kapatılmıştır. Kahvenin 17. yüzyılda Avrupa'da yaygınlaşmasının ardından Prusya'da ve İngiltere'de kral tarafından ilk kahvehanelerin 1645 yılında açıldığı İtalya'da ve Fransa'da ise Papa tarafından yasaklanmıştır. Siyasi iktidarların mevcut düzene bir tehdit olarak gördüğü kahvehaneler hemen her dönemde "tehlikeli mekânlar" olmaya devam etmiştir.

Ortak bir tipoloji olanağı vermeyen kahvehanelerde, mahalle, esnaf, yeniçeri, tulumbacı, âşık ve semai kahvehaneleri en geniş grubu oluşturur.

İstanbul'un kültür dokusuna 19. yüzyılın ilk yarısında giren semai ya da çalgılı kahvehaneler gündelik yaşamın temel kültür ve eğlence kurumları arasında yerini almış ve önemli bir kesimin bu yöndeki ihtiyacını karşılamıştır. Bu kahvehanelerde, bir dönemin modasına uygun olarak mani, sema, koşma türünden âşık tarzları yaygınken, II. Abdülhamid döneminden itibaren alafranga müzik de görülmeye başlamıştır.

Kazanımlar: SB.5.2.3., SB.5.2.4., SB.5.2.5., SB.6.3.

Toplu sözleşme

1766'da Kütahya'da fincan üretiminin yoğun olduğu dönemde Kütahyalı fincancılarla detaylı bir sözleşme yapılır, Osmanlı döneminde bilinen ilk toplu sözleşmedir.

Sözleşme, 13 Temmuz 1766'da Kütahya Eyalet Divanı'nın bir toplantısında akdedilmiştir. Vali Ali Paşa huzurunda; Anadolu Eyaleti çavuşları kethüdası Salih Ağa, Müderris Feyzizade Muhiddin Efendi, Anadolu Divanı'ndan İbrahim Çavuş ve Kütahya'da oturan fincancı ustaları ile kalfaları arasında yapılan bir anlaşmadır.

Kalfalar 24 işyerinde üretecekleri 100 adet has fincan karşılığında 40 akçe alacaklar. Bir kalfa günde 150 has fincan işleyecek. Usta bu işe 60 akçe ödeyecektir. Çıraklar günde 100 bayağı fincan yaptıklarında 24 akçe alacaklar, ustaların takdir ve tensibi ile çırakları kalfalığa geçince kalfa yevmiyesine hak kazanacaklardır. Bütün zarfların tanesi 1 kuruşa imal olunacak, 100 has fincan 4 akçeye perdahlanacaktır.

Kalfalar bu anlaşmada belirtilen hükümlerin dışında bir istekte bulunmayacaklardır. 24 işyerinden başka işyeri açılmayacak, kalfalar ve çırakları belirtilen düzeni bozmaya sebep olmayacaklardır. Böyle bir davranışa kalkışan ölüme bedel kürek cezasına çarptırılacaktır.

Kazanımlar: SB.5.2.3., SB.5.2.4., SB.5.2.5., SB.7.2.5., SB.7.5.1. , SB.7.5.2.

Seramik yapımı ve yapım aşaması

İlk Osmanlı seramiklerin büyük kısmı çömlekçi çarkında şekillendirilmiştir. Çömlekçi çarkında kırmızı hamurla yapılan kâse ve çanaklar hafif bir kuruma evresinden sonra (deri sertliğindeyken) astar adı verilen beyaz hamurla hazırlanan karışıma daldırılmıştır. Bu parçalara astar çekilmesi renkli ve pürüzlü olan hamur yüzeyinde düzgün ve rahat çalışma olanağı sağladığı gibi, kullanılan boyaların net görünümü açısından gereklidir.

Seramiklerin üstüne çekilen astar kuruduktan sonra, istenilen motifler sivri uçlu bir aletle kazınarak çizildikten sonra bir defa fırınlanır. Birinci fırınlamadan sonra bisküvi kıvamına gelen bu parçalar üzerine boya ile süsleme yapılır, sıra batırılarak ikinci kez fırınlanır.

İlk Osmanlı seramiklerinde kullanılan renkler kobalt mavisi, mangan moru, çalılık yeşil ve siyahtır. Kütahya'da üretilen ilk Osmanlı seramikleriyle İznik üretimi ilk Osmanlı seramikleri, desenleri, formları ve yapım teknikleri açısından yakın benzerlikler gösterir.

Kazanımlar: G.3.1.1., G.3.1.4., G.3.1.6., G.3.1.7., TT. 7. A. 2. 1, TT. 7. A. 2. 2, TT. 7. A. 2. 3, TT. 7. A. 2. 4, TT. 7. A. 2. 5.

Kahvehaneler eski zamanların sosyal medyası olarak toplumu nasıl etkilemiştir?

Osmanlı'da geleneksel mekân algısını ve sosyal rolleri yeniden belirleyen mekânlar olan kahvehanelerin ilk örnekleri 16. yüzyıl başlarında Mekke, Kahire ve Şam'da ortaya çıkmış, yüzyılın ortalarında ise İstanbul'a gelmiştir. Peçevi Tarihi'nde, 1554 yılında Halep'ten gelen Hakem ve Şam'dan gelen Şems adlı iki kişinin Tahtakale'de dükkân açıp kahve satmaya başladığından söz edilir. Kısa zamanda, kahve satılan ve tüketilen yerler olarak yaygınlaşan kahvehaneler, farklı kültür seviyelerinden insanları bir araya getiren önemli sosyalleşme mekânları haline gelmiş şehrin her yerinde yaygınlaşmıştır.

Sınıflandırılması zor bir mekân olarak kahvehane, kamusalının yanı sıra, yaratılan bir tür ev algısı, samimiyet gibi özel alana dair nitelikleri de barındırır. Önceleri sadece bir yenilik olarak görülen, her kesimin bir arada bulunabildiği bu erkek egemen mekânlar, çok geçmeden toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayan merkezi bir konuma gelmiştir. Sosyal olaylar, politika ve ekonomi bu mekânlarda tartışılmaya başlanmış, siyasi önemi giderek artan kahvehaneler iktidarın dikkatini çekmeye başlamıştır. İktidarın kamusal alan korkusu, mevcut düzene bir tehdit olarak görülen kahvehanelerin zaman zaman haram olduğu, yangınların hep kahvehanelerde çıktığı, cami devamının azaldığı gibi çeşitli gerekçelerle yasaklanmasına neden olmuştur.

II. Selim ve III. Murad'ın uygulamalarında siyasi iktidarın doğrudan müdahalesi görülür. Bir diğer kahvehane yasağı ise IV. Murad döneminde gerçekleşmiş, kahve ve tütün yasaklanmış kahvehaneler yeniden kapatılmıştır. Kahvenin 17. yüzyılda Avrupa'da yaygınlaşmasının ardından Prusya'da ve İngiltere'de kral tarafından, ilk kahvehanelerin 1645 yılında açıldığı İtalya'da ve Fransa'da ise Papa tarafından yasaklanmıştır. Siyasi iktidarların mevcut düzene bir tehdit olarak gördüğü kahvehaneler hemen her dönemde "tehlikeli mekânlar" olmaya devam etmiştir.

Ortak bir tipoloji olanağı vermeyen kahvehanelerde, mahalle, esnaf, yeniçeri, tulumbacı, âşık ve semai kahvehaneleri en geniş grubu oluşturur. İstanbul'da kahvehane olmayan bölgeler ve ayaküstü kahve içmek isteyenler için seyyar kahvecilere de rastlamak mümkündür.

Kazanımlar: SB.5.2.3, SB.5.2.4., SB.5.2.5., SB.7.2.5., SB.6.3.

Etkinlik Önerileri

Mekan: Pera Müzesi, 1. Kat

Sergi: Kütahya Çini ve Seramikleri Koleksiyonu

Yöntem ve Teknikler: Kolaj

Yaş Grubu: 4-6

Araç-Gereç: Kahve Molası sergisi eserlerinden şablonlu çalışma kağıdı, geri dönüşüm malzemeler (gazete, dergi vb), yapıştırıcı, makas

Kazanım: Kahve kültürüne yönelik objelerin tanınması

İlgili şablonu kitapçığın son sayfasında bulabilirsiniz.

Süreç:

Obje Tasarlama

Sergi turu esnasında öğretmen öğrencilere Kahve Molası sergisindeki eserleri incelemelerini söyler. Tur sonunda öğretmen öğrencilere objelerin (daldırma, fincan, ibrik, vb.) şablon çalışma kağıtlarını dağıtır. Öğrenciler geri dönüşüm malzemeleri ile eserlere motifler oluşturarak tasarımlarını tamamlar. İlgili şablonu kitapçığın son sayfasında bulabilirsiniz.

Mekan: Pera Müzesi, 1. Kat

Sergi: Kütahya Çini ve Seramikleri Koleksiyonu

Yöntem ve Teknikler: Renk Oyunu ve Boyama

Yaş Grubu: 7-8

Araç-Gereç: Oyun için kullanılacak tablo, kuru boya.

Renk	Haydi Buraya İşaretle	Toplam Sayı
Kırmızı		
Mavi		
Sarı		
Turuncu		
Mor		
Yeşil		

Kazanım: Kütahya Çini ve Seramikleri Koleksiyonu'ndaki doğal boyalar, bitkisel bezemeli veya soyut figürlerle desenlendirilmiş fincan, tabak ve zarf gibi eserlerin tanınması.

Süreç:

Renk Avı

Öğrenciler yukarıdaki gibi bir renk tablosu oluşturur ve koleksiyondaki eserlerde bu renkleri arar. Her bulduğu renk için bir işaret koyar ve en çok kullanılan renkleri bulur. Bunun üzerine, en fazla kullanılan renk en üste gelecek şekilde bir gökkuşağı çizer.

Mekan: Pera Müzesi, 1. Kat

Sergi: Kütahya Çini ve Seramikleri Koleksiyonu

Yöntem ve Teknikler: Hikaye Anlatımı, Canlandırma

Yaş Grubu: 9-10

Araç-Gereç: "Şaşkın Çocuk ve Çılgın Keçileri" hikâyesi

Şaşkın Çocuk ve Çılgın Keçileri

Kahvenin tam olarak ne zaman veya kim tarafından keşfedildiğini bilmiyoruz. Birçok Arap ve Etiyopya efsanesinden en ilginç dans eden keçileri anlatandır. Doğuştan şair, Kaldi adında bir keçi çobanı, keçilerinin dağların eteklerinde yiyecek ararken oluşturdukları patikaları takip etmeyi seviyordu. İş ondan çok şey beklemiyordu. Dolayısıyla, şarkı yazmak ve kavalını çalmak için özgürdü. Akşamüstü, özel tiz notasını üflediğinde keçileri ormanda otlamayı bırakıp onu eve doğru takip etmek için çabucak gelirlerdi. Ama bir öğleden sonra keçileri gelmedi. Kaldi kavalını şiddetle tekrar üfledi. Hâlâ hiçbir keçi gelmemişti. Şaşkın çocuk onları dinlemek için daha yükseğe tırmandı. Sonunda uzaktan gelen melemeleri duydu. Dar bir yolun köşesinden koşarak geçen Kaldi, birden keçilerin üzerine geldi. Güneşe parlak lekeler oluşturacak şekilde sızmasına izin veren büyük yağmur ormanı kubbesi altında, keçiler koşuyorlar, birbirlerine boynuz atıyor, arka ayaklarının üzerinde dans ediyor ve heyecanla meliyorlardı. Çocuk, nefesini kesen merak içinde, onlara şaşkınlıkla bakakaldı. Büyülenmiş olmalılar diye düşündü. Başka ne olabilir ki? Onları seyrettiğinde, keçiler birbirleri ardına daha önce hiç görmediği bir ağacın parlak yeşil yapraklarını ve kırmızı meyvelerini çiğnediler. Keçilerini çıldırtan bu ağaçlar olmalıydı. Bu bir zehir miydi? Ölecekler miydi? Babası onu öldürecek! Keçiler birkaç saatten önce onunla eve dönmeyi reddettiler ama ölmediler. Ertesi gün, keçiler doğruca aynı koruya gittiler ve aynı hareketleri tekrarladılar. Bu sefer, Kaldi onlara katılmanın güvenli olduğunu düşündü. İlk önce, birkaç yaprak çiğnedi. Tatları acıydı. Ama onları çiğnediğinde dilinden boğazına inen ve tüm vücuduna yavaşça yayılan bir karıncalanma hissetti. Daha sonra meyveleri denedi. Meyve biraz tatlıydı ve dışarı çıkan tohumlar kalın lezzetli bir sıvıyla kaplanmıştı. Son olarak tohumları çiğnedi ve ağzına başka bir meyve attı. Efsaneye göre, bundan sonra Kaldi keçileriyle birlikte mutlu bir şekilde oynamaya başladı. Ondan şiirler ve şarkılar saçıldı. Bir daha hiç yorgun ve sinirli olmayacakmış gibi hissetti. Kaldi babasına sihirli ağaçlardan bahsetti, dedikodu yayıldı ve sonunda kahve Etiyopya kültürünün bir parçası oldu. Arap hekim Rhazes 10. yüzyılda kahveden yazılı olarak ilk bahsettiğinde kahve muhtemelen yüzlerce yıldır üretilmekteydi. Efsanede olduğu gibi, muhtemelen, bunun taneleri ve yaprakları başlangıçta sadece çiğneniyordu, ama yaratıcı Etiyopyalılar kısa sürede kafeinlerini alacakları daha tatmin edici yollara terfi ettiler. Yaprakları ve meyvelerini kaynar suyla hafif bir çay gibi demlediler. Hızlı bir enerji atıştırmalığı hazırlamak için dövdükleri kahve tanelerini hayvansal yağlarla karıştırdılar. Mayalanmış püresinden şarap yaptılar. Kahve meyvesinin hafifçe kavrulmuş kabuğundan bugün kisher olarak bilinen o zamanlar qishr olarak adlandırılan tatlı bir içecek yaptılar. En sonunda, muhtemelen 16. yüzyılda, biri kahve çekirdeklerini kavurdu, dövdü ve kaynatı. Ah! Bildiğimiz şekliyle Kahve (veya çeşitleri) sonunda meydana geldi. Etiyopyalılar kahveyi hâlâ genellikle bir saat kadar süren özenli ritüellerle sunmaktadırlar. Mangal kömürleri özel bir toprak kabın içinde ısınır, misafirler üçayaklı taburelerde otururlar ve sohbet ederler. Konuklar konuşurken, evin hanımı kahve çekirdeklerini üzerlerindeki ağarmış kabuğu çıkarmak için dikkatlice yıkar. Komşuların ağaçlarından gelen çekirdekler güneşte kurutulmuştur ve kabukları elle çıkarılmıştır. Ev sahipleri kuvvetli bir koku yaratmak için kömürlere biraz tütsü atarlar. Sonra evin hanımı kömürlerin üzerine bir ayak çapından küçük düz demir bir tepsi koyar. Demir çengelli bir aletle çekirdekleri dikkatlice bu ızgaranın üzerinde karıştırır. Çekirdekler, birkaç dakika sonra tarçın rengine dönüşürler daha sonra, klasik kahve kavurmanın ilk patlamasıyla çıtırdalar. Altuni kahverengiye dönüştüklerinde onları ocaktan alır ve küçük bir havana koyar. Havanda bir tokmakla iyice toz haline getirdiği kahveyi pişirmek için toprak bir kaba alır. Toz halindeki kahveye biraz zencefil ve tarçın da ekler. Koku şimdi egzotik ve karşı konulmazdır. İçeceğin ilk turunu, bir kaşık şekerle birlikte kulpsuz küçük fincanlara boşaltır. Herkes yudumlar, beğenilerini mırıldarlar. Kahve koyudur, dövülmüş kahvenin bir kısmı kaçınılmaz olarak içekte kalmıştır. Ama kahve bittiğinde telvenin büyük kısmı fincanın dibinde kalır. İkinci bir kez daha, ev sahibi daha fazla kahve sunmak için, kahveye biraz daha su ekler ve kaynatır. Daha sonra konuklar ayrılırlar.

Kazanım: Kahvenin serüveni ve kahve kültürü hakkında bilgi edinilir.

Süreç:

1) Hikaye Anlatma

Hikâyeler aracılığıyla kültürel miras unsurlarına farklı anlamlar kazandıran hikâyeye anlatma etkinliğinde öğretmen yukarıdaki hikâyeyi öğrencilerle sergi salonunda paylaşır. Öğretmenin müzede başlattığı hikâyeyi öğrencilerden sonlandırmalarını ister. Öğretmen yukarıdaki hikâyeyi istediği yerden kısaltabilir. Böylelikle öğrenciler kültürel miras öğelerinin arka planındaki duygular ve hikâyeleri ortaya çıkarır.

2) Canlandırma

Hikâyedeki karakterler öğrenciler tarafından canlandırılır.

Mekan: Pera Müzesi, 1. Kat

Sergi: Kütahya Çini ve Seramikleri Koleksiyonu

Yöntem ve Teknikler: Hikayeleştirme, canlandırma

Yaş Grubu: 9-12

Araç-Gereç: Kâğıt, kurşun kalem

Kazanım: Kahve kültürüne yönelik objelerin öğrenilmesi, motiflerin tanınması

Süreç:

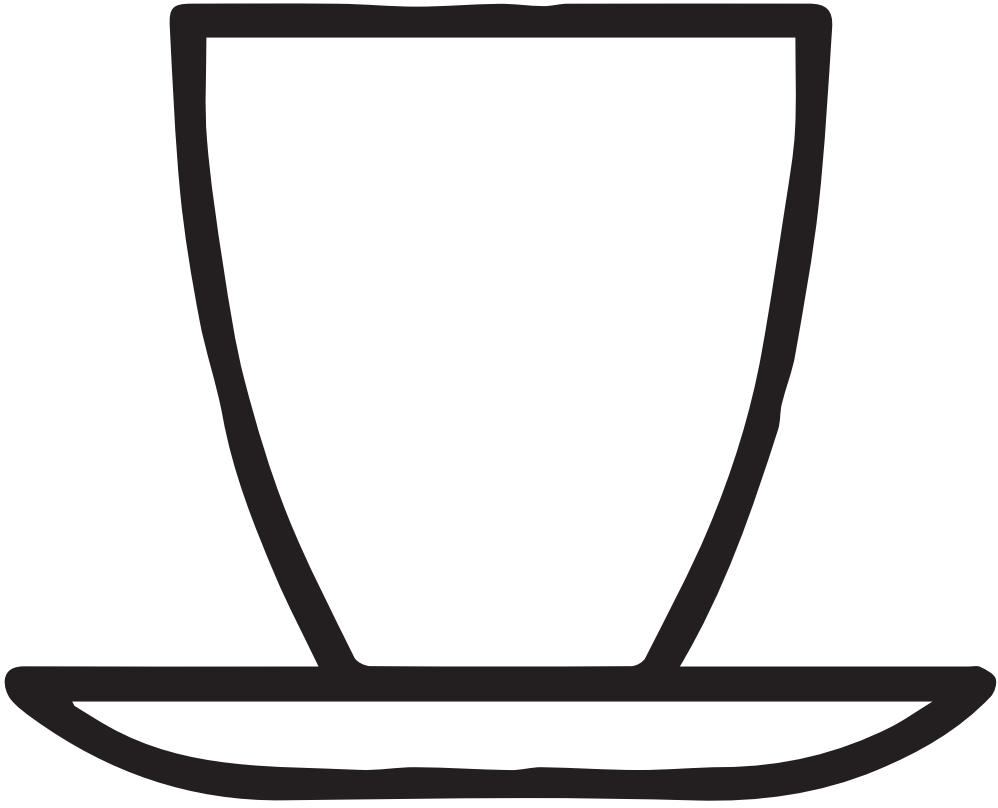
1) Sembol Sözlüğü Hazırlama

Sergi turu esnasında objelerin (daldırma, fincan, ibrik, vb.) üzerinde görülen motiflere dikkat edilir. Öğretmen sınıfı gruplara ayırır, her grup 5 motif/desen/sembol seçer. Gruplar seçtikleri motif/desen/sembol için "ne ifade eder?, ne anlama gelir?, nerelerde kullanılır?" sorularının cevaplarına yönelik bir sözlük hazırlar.

2) Oyun

Gruplardan bir kişi sözcü belirlenir. Sözcü, sözlükte yer alan motif/desen/sembolden birini seçer, ne olduğunu söylemeden sadece içeriğini diğer gruplara canlandırma yaparak anlatır ve tahmin etmelerini ister.

SUNA VE İNAN
KIRAÇ VAKFI